

IZOBRAZBA I NASTAVA, TE DJELA S PODRUČJA FILOZOFIJE U FRANJEVAČKOJ PROVINCIJI PRESVETOGA OTKUPITELJA OD 1918. DO 1992.

HRVATIN GABRIJEL JURIŠIĆ

(*Franjevačka klasična
gimnazija u Sinju*)

UDK 101 (497.5) »501«
Pregledni članak
Primljen: 1. 7. 1993.

I. Uvod

Franjevačka provincija presvetoga Otkupitelja sa sjedištem u Splitu smještena je između rijeka Zrmanje i Neretve (ima 14 samostana, 85 župa u domovini i 34 u inozemstvu).¹ I prije nego je odijeljena od »velike majke« Provincije Sv. Križa Bosne Srebrene, koja se protezala od Jadrana do Budima i Crnoga mora, u pojedinim svojim samostanima imala je svoje škole, u kojima se učila i filozofija.

Osnivanjem samostalne Provincije preuređene su i njezine odgojno-obrazovne ustanove. Još, naime, i prije (1699) ustanovljeno je filozofsko, a 1714. godine bogoslovno učilište u Šibeniku, koje je 1735. proglašeno od Uprave Reda »*studium generale primi ordinis* – općim učilištem prvoga stupnja«, tj. teološkim fakultetom.²

Na drugom kraju Provincije, u Makarskoj, 1708. god. ustanovljeno je filozofsko učilište, a 1736.g. provincijsko učilište spekulativnoga bogoslovlja, koje

¹ O Provinciji postoji dosta bogata literatura. Navodimo najvažnije: Stipan ZLATKOVIĆ, *Franovci države Presvet. Otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji*, Zagreb, 1888, 488; *Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja* (Shematizam), Split, 1979, 280; *Mir i dobro*. Monografija franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, Split, 1982, 276 (bogatno ilustrirano, na više jezika); *Jubilej Franjevačke provincije Presvetoga otkupitelja (1735–1985)*, Kačić, XVII–XX/1985–1988; *Raspored osoblja i adresar* (tabula), Split, 1991, 80.

² Fra Roko ROGOŠIĆ, *Franjevačko bogoslovno učilište u Makarskoj 1736–1936*, Hrvatska straza, 1936, 141, 6 (21. VI. 1936.); *Statuti Franjevačke visoke bogoslovije*, Makarska, s. a. (1938.), 32; Fra Jure BRKAN, *Povijesni pregled djelovanja Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj*, Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj – 250. obljetnica osnivanja i rada 1736–1986, Makarska 1989, 83–100 (dalje: Makarska spomenica).

je 1828. ujedinjeno sa šibenskim u jedinstvenu ustanovu, smještenu u ta dva grada. Konačno je filozofski dio učilišta (nakon seljenja u Zaostrog i Sinj) pripojen učilištu u Makarskoj i tako je 1936. god. formirana »*Franjevačka visoka bogoslovija*« u Makarskoj, na kojoj su uvedeni svi predmeti kao i na Bogoslovskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.³

U početku uz hrvatski naziv učilište nosi i latinski »*Institutum philosophico-theologicum superius*«. Od 1955. god. uvedena je i peta godina studija, a od 1969. i šesta, prema dokumentima Kongregacije za odgoj i obrazovanje (»*Congregatio pro institutione catholica*«, prije »*Congregatio de seminariis et studiorum universitatibus*«). Od dokumenata valja spomenuti: apostolsku konstituciju »*Sedes Sapientiae*« (1956), dekret Sabora o obrazovanju svećenika »*Optatam totius*« (1965), dekret Kongregacije »*Teološka formacija budućih svećenika*« (1976), konstituciju pape Ivana Pavla II »*Sapientia christiana*« (1979) i dekret Kongregacije »*Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*« (1985).

Od 1980. god. u Makarskoj je pet tečajeva (1–4. + 6), tj. dva filozofije i tri bogoslovlja, a jedan (5. bogoslovlja) studenti pohađaju na Bogoslovskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i nakon položenih svih ispita dobivaju diplomu Bogoslovskog fakulteta.⁴

II. Studij filozofije

Teologiju je nemoguće studirati bez filozofije. Stoga se uvijek i na svim učilištima Katoličke crkve kao priprava za teologiju studirala i studira filozofija. Otud je nastala poznata uzrečica: »*Philosophia ancilla theologiae*.« Taj izraz treba shvatiti u najpozitivnijem smislu, tj. stjecanje ispravnih norma mišljenja (filozofija) da bi se moglo pristupiti teološkim razmišljanjima i ozbiljnom studiju teologije.

Kako je već rečeno, organizacija filozofskog studija naslijeđena je od prošlih vremena.⁵ Tako se npr. krajem prošloga i početkom ovoga stoljeća filozofija

³ Usp. *Statuti Franjevačke visoke bogoslovije*, Makarska, s. a. (1938).

⁴ Usp. *Statuti Franjevačke visoke bogoslovije*, K a l e n d a r akademske godine 1991/92, Makarska, 1991, 18–42. Bogoslovija izdaje svake godine školski kalendar s popisima profesora, studenata, nastavnim planovima i programima i drugim podacima. Usp. najnoviji: *Kalendar akademske godine 1992/93*, Makarska, 1992, 48.

⁵ Fra Jure BRKAN, *La organizzazione scolastica della Provincia del Ss. Redentore in Dalmazia nel settecento*. Pars dissertationis, Romae, 1982, 94; ISTI, *Školovanje svećeničko-redovničkih kandidata Provincije Presvetog Otkupitelja u XVIII. stoljeću*, K a š i ć, XVI/1984, 7–58. Nakon simpozija u Cresu izišla je iz tiska knjiga: Dr. Fra Petar BEZINA, *Studij filozofije u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja*, Split, 1992, 132.

učila u 7. i 8. razredu gimnazije (tzv. licej). Tek 1936. god. Franjevačka klasična gimnazija u Sinju prihvaća potpuni program za svih osam razreda klasičnih gimnazija, a u Makarskoj se formira jedinstveno učilište »Franjevačka visoka bogoslovija« s dvije godine filozofije i dvije bogoslovije, što je prema crkvenim propisima prošireno na ukupno šest godina filozofsko-teološkog studija.

Iz starijega razdoblja sačuvano je vrlo mnogo rukopisa (scripta) što su ih ostavili profesori filozofije i teologije na pojedinim provincijskim učilištima. Pisani su latinskim jezikom, i rjeđe talijanskim. Samo je dio tih rukopisa sreden, popisan i katalogiziran, a to je posao koji bi trebalo što prije obaviti i popise objaviti. O rukopisima starijim i mlađim u ovoj prigodi neće biti govora.⁶

Neki su profesori filozofije još u XVIII. stoljeću objavili svoje radove, npr. fra Andrija Kačić Miošić »*Elementa peripathetica juxta mentem subtilissimi doctoris Joannis Duns Scoti... ad usum tyronum peripatheticae – scholae elucidata*«, Venetiis, 1752, str. 12+502; treba se sjetiti što je dr. A. Bazala predlagao o tome Kačićevu djelu,⁷ ili fra Andrija Dorotić je objavio »*Philosophicum specimen de homine*«, Venetiis, 1795, str. 46.

Međutim, u ovom pregledu bit će predstavljeni samo radovi profesora filozofije od svršetka I. svjetskoga rata (od 1918. do 1992), dakle u razdoblju od 70-ak godina, koji se mogu smatrati određenom cjelinom.

Od priručnika treba svakako spomenuti »*Elementa philosophiae scholasticae*« autore doctore *Sebastiano Reinstadler*, in Seminario Metensi (Metz) quondam philosophiae professore. Prvo izdanje objavljeno je 1901. godine. Izišlo je više izdanja. Pri ruci mi je 17. izdanje (Barcelona, 1945, vol I, str. XXVIII+552; vol. II, str. XIX+563). Može se reći da je šteta da se više po njemu ne radi. Neka mi bude dopušteno reći da sam i sâm 1955. do 1957. god. učio i polagao filozofiju po tom priručniku. Profesori su, naime, predavali prema tome priručniku i to na latinskom jeziku. Kad je trebalo tumačili su i hrvatskim. Ispiti su se polagali na kraju svakoga semestra pred tročlanom komisijom. Profesor je pitao na latinskom, a student je trebao odgovarati također na latinskom. Ako mu je bio problem jezik, nastavio bi na hrvatskom.

⁶ Nešto je posla već učinjeno. Usp. Fra Vicko KAPITANOVIĆ, *Franjevačka knjižnica u Makarskoj* (posebno: *III. Skotistički rukopisi*), *Makarska spomenica*, 1989, 108–173; ISTI, *Testi scotistici d' insegnamento filosofico-teologico nella Provincia del Santissimo Redentore in Croazia nei secoli XVII e XVIII*, *Antoniana*, LXVII/1992, 2–3, 240–304 (izišlo iz tiska u prosincu 1992).

⁷ Predložio je da se taj priručnik prevede na hrvatski i upotrebljava u srednjim školama u Hrvatskoj. O tome je polemizirao s njim J. Pasarić. Usp. *Kačićeva Elementa peripathetica*, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, II/1976, 3–4, 177–180; J. PASARIĆ, *Skolastička filozofija*, *Savremeni k*, III/1908, 3, 177–180; A. Bazala mu je odgovorio u *Glasi Matice hrvatske i u Hrvatskom pravu* (ožujak 1908), a Pasarić je replicirao *Blamaža dra. A. Bazale*, *Pokret*, V/1908, 62, 6 (14. III. 1908).

Povijest filozofije učila se u drugoj godini studija prema nekim francuskim i talijanskim priručnicima.⁸

U novije doba postoje razna skripta na hrvatskom jeziku kao i brojne knjige i studije u domaćim i stranim časopisima koje studenti koriste.⁹

Brigu za pomlađivanje profesorskog zbora Uprava je Provincije uvijek ozbiljno vodila. Tako je odmah nakon I. svjetskog rata poslano više mladih fratara na studij filozofije i teologije u inozemstvo (Fribourg, Louvain, Milano, Pariz, Rim i dr.), a za gimnazijske predmete uglavnom na Sveučilište u Zagreb. Tako su uskoro svi odgojno-obrazovni zavodi Provincije dobili stručno osposobljene profesore i odgojitelje.

U ovom radu predstavljeno je samo ono što su profesori filozofije objavili u posljednjih 70-ak godina.

III. Znanstvena i studijska djelatnost profesora filozofije

Osim predavanja, seminara i ispita, tj. rada sa studentima, profesori su se bavili i drugim vidovima djelatnosti svoje struke (uz čisto svećenički i pastoralni rad) i o tome ostavili pisana svjedočanstva.¹⁰ Stari su kazali: »Scripta manent!« Sav taj objavljeni materijal može se podijeliti – preglednosti radi – u nekoliko skupina (za rukopise je već rečeno da ovdje neće biti uzeti u obzir). Dakle:

1. doktorske disertacije,
2. skripta za studente (na razne načine umnožena),
3. knjige, studije, sudjelovanja na kongresima i znanstvenim skupovima (i kasnije objavljeni radovi),
4. djelovanje fra Karla Balića i njegova »rinskoga kruga«,
5. proučavanje filozofske kulturne baštine kao dijela hrvatske kulture.

⁸ Npr. D. BARBEDETTE, *Histoire de la philosophie*, izd. 12, Paris, 1926, 594. Kasnije se upotrebljavala i Franjo ŠANC, *Povijest filozofije*. I, Zagreb, 1942, 336; II, Zagreb, 1943, 429.

⁹ Usp. podnaslov ovoga rada »5. Studij filozofije danas na Bogosloviji u Makarskoj«.

¹⁰ Objavljeno je više radova iz bibliografije, npr. Gabrijel JURIŠIĆ, *Prilog bibliografiji radova franjevacca Provincije Presv. Otkupitelja od godine 1945–1966*, K a č i ć, 1/1967, 325–337; ISTI, *Izdavačka djelatnost Franjevačke provincije Presv. Otkupitelja od 1945. do 1981. godine*, K a č i ć, XIII/1981, 297–305; Fra Vicko KAPITANOVIĆ, *Katalog izdanja 1941–1990*. (Franj. prov. Presv. Otkupitelja), Prilog »Vjesniku Provincije«, XL/1991, 4, 46; Objavljeno je i više bibliografija pojedinih profesora Bogoslovije (Balić, Božtković, Carev, Crnica, Cvitanović, Despot, Eterović, Glibotić, Grabić, Jadrijević, Kržanić, Nola, Vuco i dr.). Usp. Fra Hrvatinić Gabrijel JURIŠIĆ, *Spisateljska i izdavačka djelatnost profesora Bogoslovije u Makarskoj*, M a k a r s k a s p o m e n i c a, Makarska, 1989, 235–261.

I. Doktorske disertacije

Nakon I. svjetskog rata više je fratara Provincije Presvetoga Otkupitelja postiglo *akademski stupanj doktora filozofije* i obranilo doktorske disertacije. Neke su od njih u cijelosti objavljene, neke samo djelomično (posebni otisci za promociju), a neke su ostale u rukopisu. Nabrajamo ih tim redom:

a) Disertacije objavljene u cijelosti

Fra Jure BOŽITKOVIĆ (†1938) obranio je 3. III. 1916. u Fribourgu (Švicarska) disertaciju pod naslovom »*S. Bonaventurae doctrina de gratia et libero arbitrio*«. *Dissertatio inauguralis in ordine ad doctoratus lauream in s. theologia obtinenda Friburgi Helvetiorum...*, Balneis Marianis (Mariánské Lázně), 1919, str. XLII+158.

Djelo je tiskano na vrlo lošem papiru i tehnički jako skromno, ali je sadržajem bogato. To tvrdi Théodore Crowley veleći da je silna šteta što ta knjiga nije došla u ruke stručnjaka kojima je bila namijenjena, jer bi sigurno mnoge rasprave o Sv. Bonaventuri i njegovu djelu krenule sasvim drugim pravcem i bile bi izbjegnute tolike gotovo beskorisne diskusije.¹¹

Fra Karlo BALIĆ (†1977) objavio je svoju disertaciju pod naslovom »*Les commentaires de Jean Duns Scot sur les quatre livres des Sentences*«, Louvain, 1927, str. XVI+369+16 tabla (o Baliću v. br. 4 ovoga rada).

b) Disertacije objavljene djelomično

Fra Božo NORAC KLJAJO (rod. 1946) doktorirao je na Međunarodnom franjevačkom sveučilištu »Antoniano« u Rimu. Za promociju objavio je dio radnje pod naslovom »*La problematica delle nazionalità nel pensiero di V. I. Lenin*«, *Pars dissertationis, Romae*, 1983, str. 52+6. Ed. Pontificium athenaeum Antonianum, *Facultas Philosophica, Theses ad lauream*, n. 69.

Fra Ante VUČKOVIĆ (rod. 1958) obranio je na istom Sveučilištu »Antoniano« 23. I. 1992. tezu »*La dimensione dell' ascolto in Heidegger*«, od koje je dio (*pars dissertationis*) već u tisku.

K tima bi se mogla pribrojiti i radnja fra JURE BRKANA (rod. 1946) »*La organizzazione scolastica della Provincia del Ss. Redentore in Dalmazia nel set-*

¹¹ Theodore CROWLEY, *Un bonaventurien oublié Frère Jure (Georges) Božićević OFM (1887–1938)*, *Etudes franciscaines*, tome XXI, Supplement annuel 1971 (11–15 septembre 1971), 33–34.

tecento«, Pars dissetationis, Romae, 1982, str. 94, Ed. Pontificium Athenaeum Antonianum, Facultas iuris canonici, Theses ad lauream, n. 89. Iako ta radnja nije »filozofska«, tj. ne raspravlja o nekoj čisto filozofskoj temi, ipak je vrlo značajna, jer donosi nove podatke o studiju filozofije u Franjevačkom redu i Provinciji Presv. Otkupitelja, o studentima i profesorima, o kućama studija i životu u njima.¹²

Neki su profesori filozofije kasnije objavili pojedina poglavlja iz svojih disertacija kao posebne radove u domaćim i stranim časopisima, npr. fra Krsto Kržanić (vidi br. 3. ovoga rada).

c) Neobjavljene disertacije

Kako je već rečeno, postoji više disertacija koje nisu tiskane jer se u ono vrijeme nije tražio posebni tiskani dio radnje za promociju. Da bi se mogla vidjeti obradena tematika i zanimanje mladih ljudi za određenu problematiku, donosimo ih kronološkim redom:

Fra Bonaventura Marija RADONIĆ (†1945) obranio je doktorsku radnju u Fribourgu 1919. godine pod naslovom »*Doctrina B. Joannis Duns Scoti, OFM, doctoris subtilis ac mariani, De lege naturali cum speciali respectu ad Decalogum*«, Fribourg, 1919.¹³

Fra Karlo ETEROVIĆ (†1935) postigao je doktorat u Parizu obranivši disertaciju »*La volonté dans la philosophie de Duns Scot*«, Paris, 1901.

Fra Venceslav NAKIĆ (†1964) doktorirao je u Fribourgu 1921. godine na temelju disertacije »*De principio individuationis ad mentem Joannis Duns Scoti*«.

Fra Krsto KRŽANIĆ (†1973) postigao je doktorat 1927. god. u Milanu obranivši radnju »*San Bonaventura e la sua scuola nella lotta contro l'averroismo*«. ¹⁴

Fra Ćiro MARKOČ (†1984) promoviran je za doktora filozofije 1941. god. u Rimu (»Antoniano«) na temelju disertacije »*De problemate beatitudinis secundum Iohannem Duns Scotum*«.

¹² Usporedi i druge radove u bilj. 5.

¹³ Za kratke životopise profesora usp. *Leksikon profesora Bogoslovije, Makarska spomenica*, Makarska, 1989, 204–233, a za bibliografije: Fra Hrvatinić Gabrijel JURISIĆ, *Spisateljska i izdavačka djelatnost profesora Bogoslovije u Makarskoj, I s t o*, 235–261.

¹⁴ Dijelove svoje radnje Kržanić je kasnije objavio, usp. »3. Knjige, studije, rasprave i članci« (pod Kržanić) ovoga rada.

Fra Stanko ANIĆ MILIĆ (rođ. 1936) obranio je disertaciju pod naslovom »*Il concetto di persona nella dottrina sociale di Pio XII*« na Sveučilištu »Sacro Cuore« u Milanu 1967. godine.

2. Skripta za studente

U starije doba studenti filozofije sami su bilježili predavanja svojih profesora i takvih rukopisa, kao i rukopisa samih profesora, ima dosta po samostanskim arhivima.¹⁵ Dok je osnovni priručnik za učenje filozofije bio Reinstadlerova »*Elementa*«, nisu bila potrebna i posebna skripta. Međutim, kad je taj priručnik napušten, neki su profesori pisali skripta, a neki su ih i objavili ciklostilom, tako npr.:

Fra Krsto KRŽANIĆ, *Glavni problemi eksperimentalne psihologije*, Makarska, 1966, str. 67.

Fra Ćiro MARKOČ, *Psihologija* (prema B. Kālinu), Makarska, 1967, str. 120.

Fra Stanko ANIĆ MILIĆ, *Kozmologija*, Makarska, 1977, str. 113.

Fra Stanko ANIĆ MILIĆ, *Racionalna psihologija*, Makarska, 1977, str. 81.

3. Knjige, studije, rasprave i članci.

Hrvatski i slovenski franjevci u novoj državi SHS pokrenuli su 1922. god. časopis »*Nova revija*« za teološka, filozofska i uopće kulturna i društvena pitanja.¹⁶ Uredništvo i administracija povjereni su profesorima Bogoslovije u Makarskoj. Kad je Provincija Presv. Otkupitelja nabavila i svoju tiskaru »Kačić« u Šibeniku (1927) časopis je tiskan u toj tiskari. Tako je praktično časopis postao briga Bogoslovije i Provincije.

U NR surađivali su franjevci iz slovenske i svih hrvatskih provincija, drugi redovnici, svećenici i katolički laici. Dakle, NR bila je otvorena svima.

Uz glavne rasprave i studije časopis je donosio i kulturni i književni pregled, prikaze knjiga i ljetopis religioznih zbivanja u novoj državi (na francuskom ili latinskom jeziku).

Teme iz filozofije, povijesti filozofije i srodnih disciplina nalazile su svoje mjesto u NR. Pisali su profesori Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj, ali i mnogi drugi, npr. B. Brixey, F. Binički, T. Harapin, O. Knezović, V. Keilbach, K. Pflieger, N. Subotić, B. Štefančić, S. Zimmermann i drugi.

¹⁵ Usp. bilj. 6.

¹⁶ Usp. Fra Stjepan ČOVO, »*Nova revija*« – *vjeri i nauci*, K a č i ć, XVIII/1986, 215–236.

Nakon II. svjetskog rata dugo nije bilo katoličkoga tiska jer je komunistički režim nastojao u korijenu sasjeci Crkvu i religiju uopće. Kad je Provincija pokrenula zbornik »Kačić« kao godišnjak za teološka, filozofska i kulturno-povijesna pitanja (1967) u Zborniku je objavljeno i nekoliko priloga s područja filozofije i filozofske kulturne baštine. Tako su osim članova Provincije objavili svoje radove: V. Bajsić, M. Belić, E. Hoško, T. Šagi-Bunić, M. Šikić i drugi.¹⁷

Članovi Provincije pisali su i u časopisima i zbornicima drugih izdavača u domovini i u inozemstvu. Stoga su u ovom prikazu nabrojani i ti radovi (do kojih se moglo doći).

Pri radu se pojavio i poseban problem: često neki rad nije ni čisto filozofski, ni čisto teološki, pa se opravdano postavlja pitanje, u koju bi ga skupinu trebalo ubrojiti. Uglavnom su navedeni kao filozofski radovi, bar u širem smislu riječi.

Dakle, u sljedećem popisu doneseni su radovi iz čiste filozofije, povijesti filozofije, filozofske baštine i srodnih disciplina. Sve je poredano po alfabetu prezimena autora.¹⁸ Jedino nisu navedeni radovi fra Karla Balića jer je njegovo djelovanje posebno obrađeno.¹⁹

Fra Stanko ANIĆ MILIĆ

Pojam čovjeka i njegovo dostojanstvo u nauci sv. Bonaventure, O b j a v a i t e o l o g i j a. Zbornik... u čast sv. Bonaventure, Zagreb, 1977, 122–127.

Fra Dinko ARAČIĆ

Bibliografia di Carlo Balić (1926–1976), P. C a r l o B a l i ć, OFM. Profilo-impressioni-ricordi, PAMI, Roma, 1978, 63–100

– *La dottrina mariologica negli scritti di Carlo Balić*, PAMI, Roma, 1980, str. 286.

– *Djelovanje »Balićeva rimskog kruga«*, K a č i ć, XVIII/1986, 237–246.

¹⁷ V. BAJSIĆ, *Duh sinteze u skolastici*, K a č i ć, III/1970, 47–52; M. BELIĆ, »Prva od Isukrsta odkupljena« – *Misli Antuna Kanižlića (1699–1777) o otkupljenju presvete Djevice*, I s t o, 77–86; F. E. HOŠKO, *Život i rad Teofila Harapina*, I s t o, 161–176; *Organizacija filozofske i teološke nastave na visokim školama Provincije sv. Ladislava u razdoblju potridenuskog obnove*, K a č i ć, VI/1974, 53–70; *Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću*, K a č i ć, VIII/1976, 135–191; X/1978, 127–173; XI/1979, 317–342; Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Formula »istobitan nama« u apolinarističkim borbama*, K a č i ć, III/1970, 55–76; Marijo ŠIKIĆ, *Filozofija u djelima o. Urbana Taliže*, K a č i ć, IX/1977, 303–320.

¹⁸ Za ostale radove (nefilozofska tematika) usp. H. G. JURISIĆ, *Spisateljska i izdavačka djelatnost profesora...*, 235–261.

¹⁹ Usp. podnaslov ovoga rada: »4. Fra Karlo Balić i njegov 'rimski krug'«.

Fra Leonardo BAJIĆ

– *Socijalno značenje privatnog vlasništva*, *Nova revija* (dalje: NR), XVII/1938, 6, 438–446.

– *Socijalna pravda*, NR, XVIII/1939, 4, 281–301.

Fra Jure BOŽITKOVIĆ

– *Crtice iz povijesti francuske filozofije*, *Serafinski perivoj*, XXIV/1910, 4, 64–68.

– *Ličnost sv. Bonaventure (1221–1921)*, *Hrvatska prosvjeta*, VIII/1921, knj. 2, br. 1–2, str. 321–325; br. 3, str. 353–362.

– *Život i prosvjetljenje prema nauci sv. Bonaventure*, *Sacerdos Christi*, III/1924, 9, 132–135; 10, 151–152; 12, 184–186; IV/1925, 1, 5–7; 2, 23–25; 3, 44–47; 4, 60–62; 5, 72–73; 8, 118–119; 9, 134–135; 11, 172–174; V/1926, 1, 11–12; 2, 27–28; 4, 56–57; 5, 72–78; 7, 109–111; 9, 134–138; 12, 194–196; VI/1927, 2, 29–32; 3, 43–44; 5, 57–59; 7, 106–108; 10, 146–147; 11, 167; 12, 189–190; VII/1928, 2, 26–27; 4, 62–63; 6, 87–90.

– *Naši filozofski pisci*, *Bogoslovska smotra*, XIII/1925, 160–173; 365–371.

– *Život i filozofski rad fra Bartula Ribarevića*, *Ljetopis*, JAZU, 1924–1925, Zagreb, 1926, sv. 39, 112–118.

– *Fra Ivan Turić, filozof*, *Bogoslovska smotra*, XIII/1925, 501–502.

– *Andrija Kačić Miošić kao filozof*, *Bogoslovska smotra*, XIII/1925, 502–503.

– *Život i filozofija fra Barula Ribarevića (1724–1781)*, Zagreb, 1926, poseban otisak.

– *Kratki osvrt na kritiku A. Schopenhauera o temelju Kantove etike*, NR, VI/1927, 72–73.

– *Život i rad fra Petra Kneževića (1702–1768)*, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, 1927, sv. 10, 149–162. – Pos. ot.

– *Grada za život i rad o. Petra Filipovića (1706–1769)*, *Bogoslovska smotra*, XV/1927, 385–388; XVI/1928, 109–114; 364–367; 512–515.

– *Je li filozof Petrić bio neo-tomist?*, NR, VII/1928, 82–83.

– *Prilozi za povijest filozofije u Franjevačkom redu*, *Bogoslovska smotra*, XIX/1931, 448–453.

– *Kritika nove studije G. Tacconija o filozofu Petriću*, NR, XV/1936, 311–312.

– *Život i rad filozofa Antuna Petrića* (o tridesetgodišnjici smrti), *Franjevački vjesnik*, XLV/1938, 8–9, 241–262; 10–11, 305–328; 12, 369–386, p. o. Beograd, 1939, VIII+77.

Fra Jure BRKAN

– *L'organizzazione scolastica della Provincia del Ss. Redentore in Dalmazia nel settecento*. Pars dissertationis, Romae, 1982, 94.

– *Školovanje svećeničko-redovničkih kandidata Provincije Presv. Otkupitelja u XVIII. stoljeću*, Kačić, XVI/1984, 7–58.

– *Povijesni pregled djelovanja franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj, Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj. 250. obljetnica osnivanja i rada 1736–1986, Makarska, 1989, 83–99* (dalje: *Makarska spomenica*).

Fra Gašpar BUJAS

– *Sudbina Kačićevih »Elementa peripathetica«*, *Grada za povijest književnosti hrvatske, JAZU*, 1962, sv. 28.

Fra Petar ČAPKUN

– *Quaedam recentiora iudicia circa Ioannis Duns Scoti positionem in quaestione de Immaculata Conceptione*, *Ephemerides mariologicae* (Matriti), VI/1956, 25, 425–449.

– *Frey Carlos Balić escotista e maiologo...*, *Studia croatica* (Buenos Aires), VII/1966, 1–2, 83–103, P. o. Buenos Aires, 1966, 23.

– *Isto*, *Studia mediaevalia et mariologica* P. Carolo Balić ... dicata, Roma, 1970, 9–36.

– *Commissio omnibus operibus Joannis Duns Scoti critice edendis*, *Acta Ordinis fratrum minorum*, LXXXV/1966, 6, 1–14.

– *L'edizione critica delle opere di Giovanni Duns Scoto*, *La scuola cattolica* (Varese), 1966, 5–6, 438–449.

Fra Stjepan ČOVO

– *Skotistička komisija i apostolsko pismo Pavla VI. »Alma Parens«*, *Makarska spomenica*, Makarska, 1989, 175–184.

Fra Karlo ETEROVIĆ

– *Škole i nauci u Franjevačkom redu*, *Serafinski perivoj*, XXIII/1909, 10, 218–219.

– *Pijo X. i filozofija modernista*, *Hrvatska straža*, VIII/1910, 243–256.

- *Stari sofisti i savremeni sofisti* (Jedno praktično poglavlje iz logike), Hrvatska straža, VIII/1910, 379–399.
- *Roger Bacon i autoritet*, Hrvatska straža, XIII/1915, 250–267.
- *Roger Bacon i neka kritička načela*, Hrvatska straža, XIII/1915, 422–426.
- *Roger Bacon* (prigodom 700. godišnjice rođenja), Naša misao, XXIX/1915, 4–5, 57–61; 6–7, 88–93; 8–10, 127–137.
- *Hipnotizam i filozofija*, Hrvatska straža, XIV/1916, 445–463.
- *Zar katolici spriječeni u slobodnom istraživanju filozofije?*, Nova revija, I/1922, 4, 353–355.
- *Otmimo Crkvi skolastičku filozofiju*, Nova revija, I/1922, 4, 355–356.
- *Les commentaires de Jean Duns Scot sur les quatre livres des Sentences*, Etudes historique et critique (par Charles Balić, OFM), Louvain, 1917, Nova revija, VII/1928, 1, 85–88. – Prikaz (prvi u Hrvatskoj).

Fra Petar GRABIĆ

- *Franjevački modernizam*, Serafinski perivoj, XXIII/1909, 10, 180–182. (Pobija Le Roya, koji falsificira Duns Skota.)
- *Novi pogled na religiozne istine*, Serafinski perivoj, XXIV/1910, 6, 103–107; 7, 120–122. (Pobija modernizam Laisya i Le Roya.)
- *Novi oblik misli i vjere*, Naša misao, XXVIII/1914, 3–4, 43–46; 5, 77–80; 6–7, 108–113. (Kritizira Bazalu i Aškerca.)
- *Pojam istine u modernoj i u skolastičkoj filozofiji*, Hrvatska straža, VI/1908, 473–484. (Protiv Le Roya.)
- *Važnost moderne kritike*, Pojam religiozne istine u pragmatizmu, Objektivnost modernog mišljenja u religioznoj povijesti, Hrvatska straža, VII/1909, 60–72; 198–212; 461–496.
- *Preokret u prosuđivanju skolastike*, Hrvatska straža, X/1912, 3, 260–274. (o dru Bazali)
- *Amerikanizam pri svijetlu evolucije*, Hrvatska straža, X/1912, 3–4, 388–417. (Protiv Dvornikovičeva: Pragmatizam – nova filozofska metoda.)
- *Osvrt na psihofizički paralelizam*, Hrvatska straža, XI/1913, 453–466. (Protiv Wundta, Jolda i Münsterberga.)
- *Znanstveni i praktični momenat teologije kao znanosti u franjevačkoj školi*, Bogoslovska smotra, V/1914, 1, 1–12.
- *De vero merito Scholae franciscanae in dogmate Immaculatae Conceptionis*, Acta Ordinis fratrum minorum, 1927, 10, 274–282.

- *Savremena franjevačka ideologija*, *Nova revija*, V/1926, 3–4, 425–432.
- *Poraz materijalističkog nazora o duši*, *Nova revija*, VII/1928, 4, 358–371.
- *Slika komunističke metode o pobijanju vjere*, *Nova revija*, XV/1936, 3–4, 145–159.
- *Sv. Toma i Bezgrješno Začeće*, *Bogoslovska smotra*, XXIII/1935, 2, 208–216.
- *Duns Skot i dogma Bezgrješnog Marijina Začeća*, *Bogoslovska smotra*, XXIII/1935, 4, 369–380.
- *Marksistički pogledi na kršćansku kozmologiju*, *Nova revija*, XVI/1937, 3–4, 169–176.
- *Slom materijalističke antropologije*, *Nova revija*, XVI/1937, 5, 297–319.
- *Duns Skot i dogma Marijina Neoskvrnjenog Začeća*, *Collectanea franciscana slavica*, Vol. I, *Acta primi congressus .... Sibenici*, 1937, 319–355.

Fra Augustin GUBERINA

- *Osnovna načela marksizma (komunizma)*, Zagreb, 1938, 48.

Fra Vicko KAPITANOVIĆ

- *Fra Andrea Dorotic (1761–1837)*. Il suo tempo, la sua attività e il suo pensiero. Pars dissertationis. Romae, 1978, 93.
- *Fra Andrea Dorotic e l'insegnamento filosofico-teologico nell'ordine francescano alla fine del' 700*, *Antonianum*, LXXIII/1978, 83–143.
- *Franjevački apostolat i moderne ideje sekularizacije u 19. stoljeću*, *Kačić*, XIV/1982, 26–60.
- *Studenti Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj 1736/37. – 1986/87*, *Makarska spomenica*, Makarska, 1989, 263–287.
- *Franjevačka knjižnica u Makarskoj*, *Makarska spomenica*, Makarska, 1989, 108–173. Posebno: *III. Skotistički rukopisi* (Isto, str. 169–173).
- *Testi scotistici d'insegnamento filosofico-teologico nella Provincia del Santissimo Redentore in Croazia nei secoli XVII e XVIII*, *Antonianum*, LXVII/1992, 2–3, 240–304.

Fra Krsto KRŽANIĆ

- *Baruh Benedikt Spinoza, život i filozofija*, Šibenik, 1934, 97.

- *Franjevac filozof*, NR, V/1926, 3–4, 488–492. (E. Chiochetti).
- *Adolf Kolping – apostol socijalnog katolicizma*, J a d r a n, X/1928, 10, 7; 11, 7.
- *Smrt velikog franciskanologa*, J a d r a n, X/1928, 13–14, 11–13 (P. Sabatier).
- *Učitelj politike bez morala*. Prigodom 400-godišnjice N. Macchiavellija, N a r o d n a p o l i t i k a, XI/1928, 40, 13–14.
- *Religija i moral u fašističkoj ideologiji*, NR, VII/1928, 2, 124–134.
- *Učitelj katoličke socijalne politike*, NR, VII/1928, 4, 337–358 (25. obljetnica smrti Lava XIII).
- *La scuola francescana e l' averrosimo*, R i v i s t a di filosofia neoscolastica, XXI/1929, 5–6, 444–498.
- *Naturalistički senzualizam Gabrijela D'Annunzija*, H r v a t s k a p r o s v j e t a, XVII/1930, 4, 81–85.
- *Filozof Gentile o kulturi i državi*, NR, IX/1930, 2, 141–144.
- *Glavne ideje Augustinove filozofije*, NR, IX/1930, 6, 377–406.
- *Grandi lottatori contro l' averroismo*, R i v i s t a di filosofia neoscolastica, XXII/1930, 3–4, 161–207.
- *Sukob dviju ideja*, NR, XI/1932, 1, 18–24 (Mussolini i Pijo XI).
- *Spinozina filozofija – plod patničkog života*, NR, XII/1933, 5–6, 357–374.
- *Religiozno-moralni problem u Spinozinoj filozofiji*, NR, XIII/1934, 1, 32–45.
- *Problem spoznaje u Spinozinoj filozofiji*, NR, XIII/1934, 3, 101–118.
- *Spinozina »Ethica« – metafizika panteizma*, NR, XIII/1934, 3–4, 252–277.
- *Socijalno-politička filozofija B. Spinoze*, NR, XIII/1934, 5, 345–366.
- *Značenje skotističkog kongresa u Zagrebu*, H r v a t s k a p r o s v j e t a, XXII/1935, 10, 289–292.
- *Temelji franjevačke filozofije*, H r v a t s k a s t r a ž a, VII/1935, 224, 9; 225, 5–6. (Isto, *Collectanea franciscana slavica – Acta primi congressus*, Zagreb, 1935, Šibenik, 1937, 565–574).
- *Nova važna pojava u našoj filozofskoj literaturi*, NR, XIV/1935, 1, 41–43 (S. Zimmermann, Temelji filozofije).
- *Kardinal Ehrle o skolastici*, B o g o s l o v s k a s m o t r a, XXIV/1936, 4, 426–430.
- *Sigizmund Freud i njegova psihoanaliza*, J a d r a n s k i d n e v n i k, III/1936, 240, 39.
- *Prezir i nepravedno omalovažavanje skolastike*, NR, XV/1936, 2, 128–131.
- *Socijalna filozofija i francuski katolici*, N o v o d o b a, XXI/1938, 90, 17–18.

- *Političke ideologije u naše doba*, *Novo doba*, XXI/1938, 300, 17–18.
- *Vraćanje tradicionalnoj filozofiji*, *Hrvatska straža*, XII/1940, 294, 7.
- *Sjećanje na dra Stjepana Zimmermanna*, *Dobri Pastir*, XIII–XIV/1964, 1–4, 364–373.
- *Bitne značajke franjevačke škole*, *Vjesnik Provincije* (Presv. Otkupitelj, Split), XIV/1965, 5–6, 73–89.
- *Sedamstogodišnjica rođenja bl. Ivana Duns Skota*. Teološko-filozofski kongres u Oxfordu i Edinburgu, *Crkva u svijetu*, I/1966, 5, 69–72.
- »*Scotus international congress*« u *Engleskoj i Škotskoj*. Proslava 700. godišnjice rođenja bl. Ivana Duns Skota, *Vjesnik Provincije*, XV/1966, 11–12, 142–154.
- *La cognoscenza diretta ed immediata del singolare da parte dell' intelletto secondo Duns Scoto*, *Acta Congressus scotistici internationalis Oxonii et Edinburgi* 11–17 septembris 1966 celebrati, II, *Romae*, 1968, 65–70.
- *Mistično-asketski nauk sv. Bonaventure*, *Dobri Pastir*, XIX/1970, 1–4, 57–80.
- *Dr. o. Karlo Balić i integralna skolastika*, *Kačić*, III/1970, 35–46.
- *Besmrtost duše u filozofskoj misli Cicerona*, *Služba Božja*, X/1970, 2, 138–142.
- *Gabrijel Marcel – spiritualistički egzistencijalist, filozof nade*, *Služba Božja*, XII/1972, 2, 134–136.
- *Sv. Bonaventura – život, djela, ideologija*, *Kačić*, V/1973, 3–12.

Fra Ćiro MARKOČ

- *Psihologija* (prema B. Kālinu), *Makarska*, 1967, 120 (skripta)
- *Primatus voluntatis iuxta mentem Duns Scoti*. De doctrina Ioannis Duns Scoti, *Acta Congressus scotistici internationalis Oxonii et Edinburgi* 11–17 septembris 1966 celebrati, II, *Romae*, 1968, 605–612.

Fra Luka MODRIĆ

- *Preparazione di una nuova edizione del trattato Magistri petri Compostellani, De consolatione rationis*, *Antonianum*, LII/1977, 538–559.
- *Osservazioni su una recente critica all' edizione Vaticana dell' Opera omnia di Giovanni Duns Scoto*, *Antonianum*, LXIII/1983, 336–357.
- *I lavori in corso pre l' edizione critica delle Opere di Giovanni Duns Scoto (1973–1981)*, *Homoe et Mundus*, *Studia scholastico-scotistica*, VIII, *Romae*, 1984.

Fra Karlo NOLA

– *Čovječja duša i njezina besmrtnost*, NR, XIX/1940, 1, 18–40.

Fra Božo NORAC KLJAJO

– *La problematica delle nazionalità nel pensiero di V. I. Lenin*. Pars dissertationis, Romae, 1983, 57.

Fra Bonaventura RADONIĆ

– *Sv. Bonaventura o vrhovnoj vlasti u Crkvi*, NR, VIII/1929, 3–4, 497–504.

– *Duns Skot najizrazitiji sljedbenik sv. Franje u poštovanju auktoriteta Sv. Rimske Crkve i njezina poglavice*, NR, XVI/1937, 1, 3–25.

– *Sinteza Skotove filozofije*, *Collectanea franciscana slavica*, I, Šibenik, 1937, 176–244.

– *Nauka Skotova o indiferentnim činima*, NR, XVII/1938, 1–2, 26–48; 3, 176–192.

– *Pojam zakona u Duns Skotovu sustavu*, NR, XVIII/1939, 1, 1–22; 2, 133–143; 3, 207–222.

Fra Božo VUCO

– *Bog, čovjek, religija*, Mostar, 1933, 223.

– *Obrana moga vjerovanja*, Zagreb, 1943, 249; II. izd. Makarska, 1972, 196; III. izd. Makarska, 1978, 180.

– *Indiferentizam u svjetlu zdrava razuma*, NR, VIII/1929, 1, 36–47.

– *Determinizam ili indeterminizam*, NR, XII/1933, 1, 50–61.

– *Nacionalni socijalizam i religija*, NR, XIV/1935, 1, 3–11.

– *Je li filozofija produkt subjektivnog saznanja*, NR, XIII/1934, 6, 450–451.

– *Može li dijalektički materijalizam odgovoriti na pitanje o opstojnosti principa kauzaliteta*, NR, XIV/1935, 3–4, 240–241.

– *Filozofija i savremena kriza*, NR, XVII/1938, 1–2, 112–113.

4. Fra Karlo Balić i njegov »rimski krug«

Fra Karlo Balić (†1977), teolog, filozof, medievalist, znanstveni istraživač, organizator međunarodnih kongresa, sveučilišni profesor, izdavač i nakladnik. Najprije je bio profesorom na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj, a zatim u Rimu na nekoliko sveučilišta (Antonianum, Lateranum), rektor *Međunarodnog franjevačkog sveučilišta »Antonianum«*, predsjednik *Međunarodne*

skotističke komisije, osnivač i predsjednik *Međunarodnoga skotističkog društva*, utemeljitelj i predsjednik *Papinske međunarodne marijanske akademije* (PAMI), organizator nacionalnih i međunarodnih kongresa (bibliografija, filozofija – posebno skotizam, teologija – posebno mariologija; kongresi su organizirani u: Italiji, Francuskoj, Španjolskoj, Portugalu, Hrvatskoj, Poljskoj, Engleskoj, Kanadi, USA, Dominikanskoj Republici i Argentini), savjetnik *Kongregacije za nauk vjere* i *Kongregacije za odgoj i obrazovanje*, perit II. vatikanskog sabora.

Još kao studentu 1927. »Alma mater universitas Lovaniensis« izdala mu je djelo »*Les commentaires de Jean Duns Scot sur les Quatre livres des Sentences*« (str. 400). To djelo znači prekretnicu u proučavanju Skotove misli, a posebno je važno u novom pristupu kritici teksta. Po svjedočanstvu Gilsona to je djelo uzor i model kako treba raditi takve poslove.

O fra K. Baliću i njegovu djelu već postoji literatura na hrvatskom i na stranim jezicima.²⁰

Kao profesor u Makarskoj obradio je i objavio:

– Ioannis de Polliaco et Ioannis de Neapoli, *Quaestiones disputatae de Immaculata Conceptione B. V. M.*... Sibenici, 1931, LIV+110.

– Ioannis Duns Scoti, *Theologiae marianae elementa*..., Sibenici, 1933, CLV+451+28.

U to doba organizirao je dva kongresa slavenskih franjevačkih profesora: prvi u Zagrebu 1935. Sudjelovalo je 13 predavača (Hrvati, Česi, Slovaci, Slovenci i Poljaci). Materijali su objavljeni u tada pokrenutom nizu »*Collectanea franciscana slavica*«, vol. I. Sibenici, 1937, XXIV+621.

Materijali se dijele u četiri skupine: povijesna, filozofska, teološka i praktična pitanja. Fratri naše Provincije obradili su:

K. Balić, *Skotistička škola u prošlosti i sadašnjosti*, 3–54.

Isti, *Povijesno značenje proučavanja skolastičke teologije i filozofije u naše doba*, 117–136.

²⁰ Navodimo samo izbor: F. Petar ČAPKUN, *Frey Carlos Balić escolista y mariologo*..., *Studia Croatica* (Buenos Aires), VII/1966, 1–2, 1–39; Fra Hrvatini Gabriel JURIŠIĆ, *Sedamdeseta godišnjica života i rada fra Karla Balića (1899–1969)*, *Kačić*, III/1970, 7–19; Fra Ivan JURIĆ, *Bibliografija o. Karla Balića (1927–1969)*, *Kačić*, III/1970, 19–32; *Studia mediaevalia et mariologica P. Carolo Balić OFM septuagesimum expleti annu dicata*, izd. Pontificium Athenaeum »Antonianum«, Roma, 1971, 722; P. Carlo Balić, *OFM*, *Profilo-impressioni-ricordi*, izd. PAMI, Roma, 1978, 311; Dinko ARAČIĆ, *La dottrina mariologica negli scritti di Carlo Balić*, izd. PAMI, Roma, 1980, 286; Fra Bruno PEZO, *Mariološko djelovanje fra Karla Balića u Hrvatskoj*, *Štovanje Bogorodice u Hrvata u XIX. i XX. stoljeću*, KS-HMI, Zagreb, 1990, 51–59; *Leksikon profesora Bogoslovije, Makarska spomenica*, 212–214; *Spisateljska i izdavačka djelatnost*..., *Isto*, 237–242.

– Fra Bonaventura Radonić, *Sinteza Skotove filozofije*, 176–244. (Za taj rad su stručnjaci ustvrdili da je to dosada najbolji rad o tom pitanju na hrvatskom jeziku.)

– Fra Petar Grabić, *Duns Skot i dogma Marijina Neoskrvnjenog Začeca*, 319–334.

Značajni su i radovi drugih naših ljudi:

– S. Zimmermann, *Circa religionis problemata*,

– Fra Angelik Tominec, *Filozofija Janeza Duns Skota pri sodobnih filozofih Slovencev, Hrvatova in Srbov*,

– Fra Teofil Harapin, *O predestinaciji Kristovoj po nauči bl. Ivana Duns Skota*,

– Fra Vitomir Jeličić, *Nostra philosophico-theologica studia iuxta vigentem legislationem ecclesiasticam*,

– Fra Urban Talijski, *De studiis philosophico-theologicis apud franciscanos in Jugoslavia*,

– Fra Anto Jelavić, *Naša filozofsko-teološka učilišta i naš pastoralni rad*,

– Fra Krsto Kržanić, *Temelji franjevačke filozofije*, 565–574.

Acta Secundi congressus (1937), Sibenici, 1940, 337, uglavnom su posvećena teološkim pitanjima iz mariologije. No, bez skotizma i Skotove filozofije ne bi se mogla ni zamisliti ta problematika. (Iz naše Provincije imali su referate: K. Balić i P. Grabić, a od ostalih hrvatskih fratara: T. Harapin, R. Šilić, K. Misilo, V. Bandera.) Kongres je inače održan u Krakovu, a materijale je Balić tiskao u Šibeniku.

Drugi svjetski rat omeo je nastavak održavanja takvih kongresa.

Franjevački red je 1938. g. povjerio fra K. Baliću veliki pothvat – *kritičko izdanje djela bl. Ivana Duns Skota*. Balić je okupio iz cijeloga svijeta franjevce, a među njima je bila i skupina fratara iz naše Provincije. Od 40 suradnika naši su bili: fra Stanko Bušelić, fra Serafin Raič, fra Ivan Jurić, fra Petar Čapkun, fra Luka Modrić i fra Petar Babić.

Nakon 12 godina u prigodi I. međunarodnog skotističkog kongresa, što ga je Balić organizirao u Rimu 1950. g. predstavljena su prva dva sveska »*Opera omnia I. Duns Scoti*«, Civitas Vaticana, 1950, I, XVI+329+301 (tj. 650 str.); II, 1950, XIII+467. Ostali su svesci izlazili: III, 1954, XIV+428; IV, 1956, XII+48+442; V, 1959, XVIII+475; XVI, 1960, XIV+554; VI, 1963, XII+30+555; XVII, 1966, XIV+639; VII, 1973, XV+10+652; XVIII, 1982, XVIII+424.

Treba upozoriti na to da je K. Balić organizirao tri međunarodna skotistička kongresa, i to u: Rimu (1950), Oxfordu i Edinburgu (1966) i u Beču (1970), te objavio sva predavanja u nizu »*Studia Scholastico-Scotistica*«. ²¹

Balićeve studije, rasprave i članke iz filozofije, teologije i drugih srodnih znanosti nije potrebno ovdje donositi, jer je njegova bibliografija već nekoliko puta objavljena. ²²

5. Studij filozofije danas na Bogosloviji u Makarskoj

Studij filozofije na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj ravna se prema *Statutima F. V. B.*, koji su odobreni od Provincijskoga kapitula (Split, 18. v. 1991.). ²³ Donosimo sljedeće odredbe:

»Čl. 29. – Prve dvije godine studija (4 semestra) određene su prvotno za filozofsku izobrazbu i treba je upotpuniti srodnim znanostima i interdisciplinarnim predmetima...

Čl. 31. – Filozofski odsjek. Predmeti su u tom odsjeku slijedeći:

1. *Glavni predmeti*: logika, kritika, ontologija, racionalna i eksperimentalna psihologija, kozmologija, etika, teodiceja, povijest filozofije.

2. *Pomoćni predmeti*: uvod u filozofiju, estetika, psihologija religije, opća metodologija.«

Predmeti su podijeljeni u dvije skupine:

1. logika, ontologija, kritika, etika, racionalna psihologija, povijest filozofije, filozofski seminar.

2. teodiceja, kozmologija, psihologija religije, povijest filozofije, filozofski seminar.

Jedne godine svi studenti I. i II. godine slušaju predmete prve skupine, a druge godine predmete druge skupine.

²¹ *Scholastica ratione historico-critica instauranda*. A c t a Congressus scholastici internationalis Romae Anno Sancto MCML celebrati, Bibl. Pontificii Athenaei Antoniani 7, Romae, 1951; *De doctrina Ioannis Duns Scoti*. A c t a Congressus scotistici internationalis Oxonii et Edinburgi 11–17 sept. 1966 celebrati, I, Romae, 1968, XIX+438; II, 1968, VIII+747; III, 1968, IX+806; IV, 1968, IX+844; *Deus et homo ad mentem Ioannis Duns Scoti*. A c t a Tertii congressus scotistici internationalis, Vindobonae, 28 sept.–2. oct. 1970, Romae, 1972, VII+776.

²² Usp. bilj. 20. Kompletnu bibliografiju objavio je Barbaba HECHICH, *Bibliografija P. Caroli Balić OFM systematico ordine digesta*, S t u d i a mediaevalia et mariologica C. Balić septuagesimumo plenti annu dicata, Roma, 1971, 37–63.

²³ Usp. *Statuti Franjevačke bogoslovije*, K a l e n d a r akademske godine 1991/92, Makarska, 1991, 18–43.

Uz profesorova predavanja i vlastite bilješke, za studente je obvezna literatura:

Logika

Gajo Petrović, *Logika*, ŠK, Zagreb, 1979.

Roger Verneaux, *Introduzione generale e logica*, Paideia, Brescia, 1966.

Guido Colagero, *Logica*, Einaudi, 1960.

Willard Van Orman Quine, *Logica elementare*, Roma, 1968.

Regis Jolivet, *Trattato di filosofia. Logica*, Morcelliana, Brescia, 1959.

Raffaël Simone (a cura di), *Gramatica e Logica di Port-Royal*, Roma, 1969.

A. N. Prior, *Historija logike*, Naprijed, Zagreb, 1970.

Skripta profesora.

Ontologija

Regis Jolivet, *Trattato di filosofia*, IV, Morcelliana, Brescia, 1958.

Vincenzo Miano, *Problemi di gnoseologia e metafisica*, PAS, Zürich, 1965.

Ernesto Pomilio, *La nascita della problematica ontologica*, Figli, Napoli, 1960.

Martin Heidegger, *Che cos'è la metafisica?*, La nuova Italia, 1971.

Skripta profesora.

Kritika

Albert Keller, *Allgemeine Erkenntnistheorie*, Stuttgart, 1982.

Otto Friedrich Bollnow, *Philosophie der Erkenntnis*, Stuttgart, 1981.

Vanni Rovighi, *Elementi di filosofia*, La Scuola, Brescia, 1964.

Skripta profesora.

Kozmologija

Jean Heidmann, *L'Odysée Cosmique. Quel destin pour l'Univers?*, Denoël, Paris, 1986.

Bernard Lovell, *Das Unendliche Weltall*, dtv, München 1983 (original: *Emerging Cosmology*),

Steven Weinberg, *Die ersten drei Minuten*, dtv, München, 1977 (original: *The First Three Minutes*).

Stanley L. Jaki, *Dio e i cosmologi*, Città del Vaticano, 1991 (original: *God and the Cosmologists*).

Alexandre Koyré, *Von der geschlossenen Welt zum unendlichen Universum*, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1980 (original: *From the Closed Word to the Infinite Universe*).

Stephen Hawking, *A brief History of Time*, Bantam Books, 1988 (prijevod Zoran Živković i Branislav Živković, Otokar Keršovani, Rijeka).

Regis Jolivet, *Traité de Philosophie, Introduction générale, Logique, Cosmologie*, Emmanuel Vitte, Paris, 1962.

Skripta profesora.

Teodiceja

Regis Jolivet, *Trattato di filosofia, II Metafisica*, Morcelliana, Brescia, 1960.

Corbelio Fabro, *L'uomo e il rischio di Dio*, Studium, Roma, 1967.

Michel Grison, *Teodicea. Teologia naturale*, Paideia, Brescia, 1967.

Jean Delanglade, *Dall'uomo a Dio*, Borla, Torino, 1964.

Pietro Seapin, *Dio c'è? Chie è?*, EP, Milano, 1983.

Ante Kusić, *Filozofski pristup Bogu*, Split, 1980.

Skripta profesora.

Etika

Aristotel, *Nikomahova etika*, Globus, Zagreb, 1988.

Erich Fromm, *Čovjek za sebe*, Naprijed, Zagreb, 1977.

Ante Vukasović, *Moralni odgoj*, SNL, Zagreb, 1991.

Kasim Prohić, *Hrestomatija etičkih tekstova*, Svjetlost, Sarajevo, 1978.

Psihologija

Zoran Bujas, *Uvod u metode eksperimentalne psihologije*, ŠK, Zagreb, 1974.

Vlado Andrilović – Mira Čudina, *Osnove opće i razvojne psihologije*, ŠK, Zagreb, 1986.

Ivan Furlan, *Čovjekov psihički razvoj*, ŠK, Zagreb, 1981.

Ante Fulgosi, *Psihologija ličnosti (Teorije i istraživanja)*, ŠK, Zagreb, 1990.

Pastoralna psihologija

Anton Trstenjak, *Pastoralna psihologija*, UPT, Đakovo, 1989.

Viktor E. Frankl, *Liječnik i duša*, KS, Zagreb, 1990.

Vladimir Gruden, *Psihoterapija (Osnove psihoterapije)*, MN, Zagreb, 1993.

Psihologija religije

Nils G. Holm, *Einführung in die Religionspsychologie*, UTB, 1592, München, 1992 (Original: *Religionspsychologins grunder*).

Hans-Jürgen Fraas, *Die Religiosität des Menschen*, UTB, 1678, Göttingen, 1990.

Antoine Vergote, *Religion, foi, incroyance*, Étude psychologique, Bruxelles, 1983.

Antoine Vergore, *Psicologia religiosa*, Borla, 1979 (Original: *Psychologie religieuse*).

Rudolf Otto, *Das Heilige*, München, 1971. (Prijevod dr. Vladimir Premec, *Sveto*, Svjetlost, Sarajevo, 1983).

S. Freud, *Totem und Tabu* (prijevod).

C. G. Jung, *Psychologie und Religion* (prijevod).

Erich From, *Psychologie und Religion* (prijevod).

Skripta profesora.

Povijest filozofije

Giovanni Reale, *Storia della filosofia antica*, I–V, Vita e pensiero, Milano, 1976–1980.

Filozofska hrestomatija

Albert Bazala, *Povijest filozofije*, MH, Zagreb, 1909.

Emerich Coreth, Harald Schöndorf, *Philosophie des 17. und 18. Jahrhunderts*, Stuttgart, 1983.

Emerich Coreth, Peter Ehlen, Josef Schmidt, *Philosophie des 19. Jahrhunderts*, Stuttgart, 1985.

Coreth-Ehlen-Haeffner-Ricken, *Philosophie des 20. Jahrhunderts*, Stuttgart, 1986.

Nicola Abbagnano, *Storia della filosofia*, I–II, Torino, 1974.

Battista Mondini, *I filosofi dell' occidente*, I–III, Editrice Massimo, 1975.

Franjo Šanc, *Povijest filozofije*, I–II, Filozofija srednjega vijeka, Zagreb, 1943.

W. Windelband, H. Heimsoeth, *Povijest filozofije*, II, Zagreb, 1957.

Danko Grlić, *Leksikon filozofa*, Zagreb, 1982.

Enciclopedia filosofica, I–VIII, Roma, 1979.

Dizionario dei filosofi, Firenze, 1976.

Boris Kalin, *Povijest filozofije*, Zagreb, 1980.

Skripta profesora.²⁴

Ispiti se polažu na kraju svakog semestra (Statuti, čl. 43–45). Studenti su dužni sudjelovati u vježbama i seminarima, također prema Statutima (čl. 48–50). Na raspolaganju im je samostanska knjižnica, također prema Statutima (čl. 51–56).

IV. Zaglavak

Ovaj rad je samo kratki prikaz »druženja s filozofijom«, tj. učenja filozofije na domaćim filozofsko-teološkim učilištima južnohrvatske Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja (Split), posebno u našem stoljeću. Tu je i prikaz studija budućih profesora na stranim sveučilištima (što je redovito završavalo obranom doktorske disertacije) te znanstvenoga i publicističkog rada s filozofskom tematikom i napokon je prikazan rad fra Karla Balića, njegova »rinskoga kruga«, a na poseban način rad »Komisije za kritičko izdavanje djela Ivana Duns Skota«.

Svaka od tih tema zaslužila bi posebne i opširnije studije, analize i prikaze, ali to prelazi okvire ovoga rada.

Ipak treba reći da se iz navedenoga može vidjeti kako su franjevci Provincije Presv. Otkupitelja kroz svu svoju povijest (i prije osamostaljenja 1735. g.) imali organizirani filozofski i teološki studij, da se zajednica brinula za profesorski kadar, da su odgojno-obrazovni zavodi uza sve poteškoće (ratovi, oskudica i dr.) uglavnom normalno radili, da su profesori uz školske obveze radili ne samo kao svećenici u pastoralu nego im ni pero nije zardalo. Iz navedene se, naime, bibliografije može vidjeti kojom su se filozofskom tematikom i koliko intenzivno bavili.

Ne uzimajući u obzir brojne rukopise, koji se čuvaju u samostanskim arhivima, može se s pravom reći da su profesori filozofije u ovoj Provinciji svojim studentima prenosili zdravi filozofski nauk, a svojim knjigama, studijama i raspravama doprinosili poznavanju filozofije uopće, a na poseban način skotizma i franjevačke filozofske škole.

²⁴ Popis literature iz pojedinih kolegija filozofije dostavili su mi: dr. fra Božo Norac Kljajo, dr. fra Jure Šimunović i dr. fra Ante Vučković, profesori filozofije u Makarskoj. I u ovoj prigodi najljepše im zahvaljujem.